

ЧИ МОЖЛИВЕ ПРИЙНЯТТЯ ЄДИНОЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ ОСНОВИ*

Розглядаються існуючі концептуальні основи, а саме концептуальна основа Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB), Ради зі стандартів фінансової звітності (FASB), Директив ЄС. Зроблено висновок щодо їх застосування на світовому рівні

Постановка проблеми. Розвиток бухгалтерського обліку у ХХ-му столітті характеризується прийняттям національних стандартів та їх конвергенцією з міжнародними. Проте запропоновані стандарти критикуються за непослідовність, яка пояснюється відсутністю теоретичної бази. Тому міжнародні професійні організації спрямували зусилля на розробку концептуальних основ обліку.

Метою дослідження є характеристика існуючих концептуальних основ, їх оцінка для прийняття у глобальному масштабі, а також виявлення нерозкритих питань з бухгалтерського обліку. Для цього залучені як першоджерела концептуальних основ, так і останні публікації авторитетних англомовних видань, які містять їх критичний аналіз.

Викладення основного матеріалу та аналіз останніх досліджень і публікацій

Концептуальна основа покликана виконувати роль теоретичної норми, яка дозволяє узаконити обрану наукову точку зору і протистояти утиску, який би примушував розробляти несумісні з концептуальною основою норми. До цієї головної функції можна додати похідні функції: пояснююча і оціночна.

Зі зростанням ролі освіти на розвиток бухгалтерського обліку можна додати дидактичну функцію: при вивченні бухгалтерського обліку у західних школах (особливо в США) концептуальна основа виконує роль теорії бухгалтерського обліку.

Одна з ознак професії – потреба в сукупності знань або теорії як розумне пояснення для

існування професії. Бухгалтерський облік до цього часу пір розглядається як технічна дисципліна або ремесло.

Функція теорії – бути основою для практики. Вона слугує базисом, в рамках якого професіонал раціоналізує свою діяльність в конкретній ситуації.

Оскільки закони бухгалтерського обліку не є природними, а створені людьми, тому необхідно створити концепцію, яка б однозначно визначала основні його елементи.

Концептуальна основа має значення як для авторів стандартів, так і для їх користувачів, які можуть опинитись в ситуаціях, нерегламентованих стандартами.

Інтенсивно розробкою концептуальних основ займались у 70-х – 80-х роках ХХ ст. У зв'язку з тим, що економічна реальність швидко змінювалась, в травні 2005 року представниками Ради з міжнародних стандартів фінансової звітності (IASB) і Ради зі стандартів фінансової звітності (FASB) видано дискусійний матеріал «Перегляд концепції», у яких сформульовані основні питання, на які повинна дати відповідь концептуальна основа (табл. 1) [2, С. 60].

Сьогодні існує кілька різних концепцій, що призводять до ускладнення порівнюваності звітів, складених за ними. Перейдемо до їх перегляду.

Концептуальна основа Ради зі стандартів фінансової звітності (FASB) конкретизувалася у вигляді шести стандартів Statements of Financial Accounting Concepts (SFAC), які опубліковані з 1978 до 1985 року.

* Стаття підготовлена за сприяння гранту Президента України для підтримки молодих учених згідно з Розпорядженням Президента України від 30.01.2007 р. № 18/2007-рп, наданого Л.В. Чижевській

Таблиця 1. Основні питання Концептуальної основи обліку

Критерії	Питання
1. Мета	а) яке найважливіше призначення звітів: для прийняття рішень чи фінансові звіти мають самостійне значення (як елемент методу бухгалтерського обліку); б) фінансові звіти потрібно складати для акціонерів, які мають контрольний вплив, чи для широкого кола користувачів; в) в якій мірі фінансові звіти повинні відображати наміри (плани) менеджменту щодо активів.
2. Якісні характеристики	а) як узгоджуються між собою якісні характеристики, наприклад, інформація повинна бути більш релевантною чи більш надійною; б) що означає надійність фінансових звітів; в) чи потрібно розрізняти достовірне відображення від надійності; г) чи суперечить консерватизм об'єктивності; д) чи є порівнянність такою ж важливою, як релевантність і надійність.
3. Дефініція активу	а) що означає право володіння (власність, розпорядження, керування, контрольний вплив); б) що таке факт, внаслідок якого підприємство придбає чи оволодіває активом; в) визнавати актив повинен його власник чи особа, яка несе ризики і отримує результати.
4. Дефініція зобов'язання	а) зобов'язання – це майбутні витрати чи заборгованість; б) що означає минула операція або інший факт, внаслідок якого виникає зобов'язання; в) якщо на даний момент недостатньо ознак для класифікації активу чи зобов'язань, то який пізніший факт може бути доказом для його визнання; г) чи потрібно періодично здійснювати повторне визнання чи інформація базується на минулому.
5. Критерії визнання зобов'язань і капіталу	а) як бути з фінансовими інструментами, які можуть бути і зобов'язаннями, і капіталом, наприклад, опціони на акції, частка меншості; б) чи повинно бути три елементи балансу – актив, зобов'язання, капітал, чи ще квазі (мета) капітал.
6. Майбутні і очікувані категорії	а) якщо є невпевненість у майбутніх фактах і майбутніх економічних вигодах від них, чи потрібно це відображати в обліку і що робити, якщо підприємство може вплинути на майбутній факт; б) що означає ймовірний і очікуваний (наприклад, обсяг діяльності); в) чи повинна звітність бути заснована на тому, що підприємство очікує, чи на тому, що вимагає договір.
7. Оцінка	а) що означає історичні ціни, реальна оцінка, поточні ціни; б) як потрібно оцінювати трансакційні витрати; в) чи повинні методи оцінки відрізнятися при першій та подальшій оцінці, при оцінці активів та зобов'язань, при оцінці різних видів активів чи різних видів зобов'язань; г) якщо оцінка заснована на історичних цінах, то як, коли і чому відображати зниження ціни; д) переоцінка повинна бути обов'язковою чи добровільною; е) якщо оцінка основана на поточних цілях, то яку саме оцінку потрібно використовувати: справедливу, ліквідаційну; є) оцінка повинна виходити з принципу безперервної діяльності чи можливої ліквідації підприємства; ж) яка допустима величина розсіювання (варіювання) в оцінці.
8. Консолідація	а) які підприємства повинні подавати консолідовану звітність; б) що повинно бути покладене в основу консолідації: спільне володіння активами чи спільне володіння зобов'язаннями.

Концептуальна основа FASB містить:

- 1) SFAC 1 (листопад, 1978) – Цілі обліку для комерційних підприємств;
- 2) SFAC 2 (травень, 1980) – Якісні характеристики фінансової звітності;

- 3) SFAC 3 (грудень, 1980) – Елементи фінансових звітів для комерційних підприємств (замінено на SFAC 6);
- 4) SFAC 4 (грудень, 1980) – Цілі обліку для некомерційних підприємств;

5) SFAC 5 (грудень, 1984) – Визначення і оцінка у фінансових звітах комерційних підприємств;

6) SFAC 6 (грудень, 1985) – Елементи фінансових звітів (замінив SFAC 3);

7) SFAC 7 (2000) – Використання інформації про грошові потоки і теперішня оцінка.

Концептуальна рамка FASB дає відповіді на такі питання:

– якими повинні бути цілі бухгалтерського обліку;

– якими повинні бути якісні характеристики бухгалтерської інформації;

– яким повинен бути концептуальний зміст бухгалтерської документації;

– якими повинні бути принципи складання бухгалтерської документації.

Щодо користувачів бухгалтерською інформацією, FASB надає перевагу учасникам торговельних відносин, інвесторам та кредиторам, які віддають свої ресурси підприємствам через ринок цінних паперів. Тобто надана інформація в першу чергу покликана допомагати в прийнятті рішення щодо купівлі-продажу цінних паперів. Визначаючи інвесторів як привілейованих отримувачів бухгалтерської інформації, FASB має на меті створення інструменту ефективного функціонування ринку цінних паперів. Загальна ідея щодо надання допомоги інвесторам у прийнятті рішень з метою сприяння ефективному функціонуванню ринків цінних паперів полягає у тому (SFAC 2), що бухгалтерська інформація повинна бути одночасно суттєвою та надійною. Під суттєвою інформацією розуміють інформацію, здатну суттєво вплинути на поведінку свого отримувача. Під надійною інформацією розуміють інформацію, яка є достовірною та не підлягає перевірці. Здатність порівнювати та зіставляти повідомлення двох підприємств FASB вважає другорядною властивістю.

FASB запропоновано визначення активу через категорію майбутніх економічних вигод.

Оглядом прокоментована нами концептуальна рамка стала предметом численних критик. До її недоліків відносять:

1) не є новаторською і представляє собою лише теоретичний субстрат бухгалтерської думки [1, 7];

2) за її допомогою не вирішуються проблеми, які можуть виникнути в майбутньому [5, 10];

3) не відповідають повністю на деякі основні питання [4, 6];

4) наявність внутрішніх протиріч [8, 12, 14];

5) незрозумілість деяких термінів, запропонованих у SFAC [11, 13].

Як перевагу, вчені відмітили, що ці норми цілком узгоджуються з економікою та фінансовим становищем США. Тому в сучасних умовах вплив норм, розроблених FASB, є відчутним.

Англійський орган регулювання бухгалтерського обліку *Accounting Standards Committee* (переіменований з 1990 на *Accounting Standards Board*), намагався забезпечити себе власною концептуальною основою. Вона була опублікована в 1975 році під заголовком *The Corporate Report*. Таким чином він передував концептуальній основі FASB. Цей документ суттєво відрізнявся від американської концептуальної основи. Перш за все бухгалтерська інформація не була призначена для учасників ринків цінних паперів, проте була придатна для всіх тих, хто у ній зацікавлений, серед яких наймені працівники, фінансові дослідники, постачальники, клієнти, держава і суспільство (платники податків, споживачі, політичні партії, екологічні асоціації). Враховуючи різноманітність користувачів, у повідомленні висувалась рекомендація, окрім публікації традиційних бухгалтерських звітів, оприлюднювати нові звіти, такі як звіт про розподіл доданої вартості, звіт про діяльність підприємства в соціальній та економічній галузі, звіт про фінансові відносини підприємства з державою. Пропозиція, яка містилась в *The Corporate Report* стала досить новаторською на той час і тим самим викликала ряд дискусій в

ділових колах і серед представників бухгалтерської професії, проте не отримала належного визнання в практиці.

У 1995 році ASB запропоновано абсолютно новий проект, який отримав назву “Виклад поглядів щодо фінансових звітів” (The Statement of Principles for Financial Reporting). Порівнюючи цей проект з *The Corporate Report* (а їх розділяє 20 років), він був задуманий в іншому політичному та економічному контексті і спрямований на захист ринків цінних паперів. Посилаючись на численних користувачів фінансової звітності, він прагне до того, щоб надавати перевагу власникам капіталів, обґрунтовуючи власну позицію тим, що інформаційні потреби власників капіталу задовольняють велику частину потреб інших користувачів. Таким чином, цей проект є досить віддаленим від *The Corporate Report* та наближеним до концептуальних засад FASB і IASC.

Стандарти IASC є обов’язковими для країн-членів IASC. Вплив IASC значно підсилюється підтримкою Міжнародної організації комісій цінних паперів. До кінця 1970 року IASC розробляв власні норми, періодично надаючи їм більш загального характеру та гнучкості щодо національних стандартів. Тільки у 1989 році відпрацьовано концептуальну основу підготовки і надання фінансових звітів (*Framework for the Preparation and Presentation of Financial Statements*). Ця концептуальна основа покликана допомагати Раді IASC здійснювати майбутні норми і переглядати попередні. Тобто ця основа не є нормою, а слугує основою для розробки норм.

Концептуальна рамка IASC [15] представляє собою оновлення рамки FASB. Вона дає ті ж відповіді на ті ж питання: він орієнтує облік на допомогу у прийнятті рішень інвестором, містить ті ж якісні характеристики для бухгалтерської інформації, надає ті ж концептуальні визначення, висловлює ті ж принципи складання та надання фінансових звітів.

Світовий банк, Організація економічного співтовариства та розвитку, Європейська Комісія і НАТО підтримали розвиток цих стандартів та їх прийняття.

Ця подібність свідчить про потужний вплив американської моделі обліку. IASC об’єднує організації з різних країн, які мають різні бухгалтерські традиції, юридичні системи, політичні устрої, економічні режими розвитку, і часто відмінні від того, що має США. У зв’язку з цим виникає запитання: чи може концептуальна рамка мати універсальний характер і пристосовуватися до реалій країн-членів IASC. Вони все частіше вступатимуть у конфлікт з правилами і національними нормами.

Концептуальна основа європейських бухгалтерських організацій представлена у Четвертій, Сьомій та Восьмій Директивах.

Четверта Директива ЄС, випущена в 1978 році є найширшим набором правил бухгалтерського обліку в межах ЄС. Вимоги Четвертої Директиви стосуються оприлюднення фінансових звітів і правил оцінки. Четверта Директива також вимагає, щоб фінансові декларації були перевірені. У ній визначено шляхи, форми, методи гармонізації й уніфікації бухгалтерського обліку і звітності країн Західної Європи.

Ключовим положенням Четвертої Директиви є параграф 2, в якому розкриваються цілі обліку й річної звітності. Так, в п. 2.2 сказано, що інформація, яка розкривається в системі бухгалтерських звітів, повинна бути сформована згідно з положеннями Четвертої Директиви. В п. 2.3 йдеться про те, що дані бухгалтерського обліку повинні бути об’єктивними і правдивими, щоб відображати реальний стан справ на підприємстві. В п. 2.4 відзначено, що в тих випадках, коли відображеної у звітності інформації недостатньо для об’єктивної оцінки фінансового стану підприємства, необхідно здійснювати додаткове її розкриття в спеціальних коментарях і поясненнях до звітів. Пункт 2.5 допускає можливість відхилень від правил обліку при підготовці

пояснень до звітів з метою забезпечення об'єктивного і правдивого надання інформації про економічний стан підприємства.

Четверта Директива стандартизує вимоги, яким повинні задовольняти дві основні форми – бухгалтерський баланс і звіт про прибутки (збитки). При цьому Директивою встановлений гнучкий підхід до побудови звітності. Передбачено чотири можливі варіанти звіту про прибутки (збитки) і два варіанти балансу. Відмінності варіантів незначні. В основному вони стосуються класифікацій, угруповань і розташування показників в звітах. Зміст різних варіантів звітних форм в цілому забезпечує зіставність даних. Вибір того або іншого варіанту звіту залежить головним чином від розміру підприємства і форми власності.

Четверта Директива містить в собі загальні положення і залишає вибір країнам-членам ЄС й транснаціональним компаніям. Їй властивий ряд недоліків, пов'язаних головним чином з відмінностями і змінами, що відбуваються в національних законодавствах, наприклад, з питань специфіки лізингових операцій, звітності про рух грошових коштів, з обліку фінансових інструментів, довгострокових контрактів.

Сьома Директива, випущена в 1983 році, торкається проблем консолідованої фінансової звітності. Ухвалення Сьомої Директиви було обумовлено необхідністю уніфікації питань щодо відображення в обліку й звітності операцій з іноземними валютами, методів приведення показників бухгалтерського балансу, звіту про прибутки (збитки) і інших форм до єдиної валюти, термінів складання звітності, методів забезпечення зіставності даних, стабільності прийомів і способів консолідації звітів. На той час консолідована фінансова звітність була нормою в Ірландії, Нідерландах, Об'єднаному Королівстві і Німеччині. Проте в інших країнах Європи вони не були поширеними. Сьома Директива вимагає консолідацію групи компаній вище певного розміру, конкретизує інформацію в примітках.

Основні положення Сьомої Директиви присвячені відносинам між материнською і дочірньою компанією, складанню консолідованої звітності транснаціональних корпорацій, аудиторським перевіркам, порядку оприлюднення звітності компаній.

Ключовим питанням правил консолідації облікової інформації є те, які компанії підлягають включенню в консолідовані звіти. Основні положення Сьомої Директиви стосуються компаній, утворених в результаті придбання, а не об'єднання або злиття. Така організаційна модель бізнесу припускає наявність однієї головної материнської компанії і надання статусу дочірніх компаній решті членам з'єднаної групи підприємств.

Згідно з положеннями Сьомої Директиви, взаємні вимоги, фінансові зобов'язання, доходи, витрати, прибутки і збитки дочірніх компаній повинні виключатися з консолідованого звіту.

У додатках до консолідованої звітності повинні відображатися показники, що роблять істотний вплив на об'єктивність оцінки фінансового стану материнської і дочірніх компаній. Це фінансові зобов'язання, їх майнове забезпечення, найдорожчі контракти і інвестиції тощо. Дані консолідованої звітності повинні бути доступні широкому колу зацікавлених осіб, тому обов'язковою є публікація бухгалтерського балансу, звіту про прибутки (збитки) й інших форм в їх консолідованому вигляді. Консолідована звітність повинна піддаватися регулярним аудиторським перевіркам.

Восьма Директива, випущена в 1984 році, стосується різних аспектів кваліфікацій професіоналів, уповноважених здійснювати передбачені законом перевірки. Це директивні положення щодо мінімальної кваліфікації аудиторів. Восьма Директива не розглядає питання взаємного визнання аудиторів в країнах ЄС. Восьма Директива надає свободу країнам ЄС щодо визначення умов незалежності аудиторів.

Основними вимогами, зафіксованими у Восьмій Директиві, є наступні: незалежність аудиторів, наявність необхідної академічної й

практичної (не менше трьох років) підготовки, а також державної акредитації. Отримання права на проведення аудиту здійснюється за умови успішної здачі претендентом серії спеціальних комплексних екзаменів з бухгалтерського обліку, аудиту, фінансового аналізу, права. Дозволяється допускати до іспитів осіб без вищої освіти, що мають досвід в професійній діяльності не менше 15 років в області обліку, контролю і аналізу.

Аудитору, який успішно здав усі іспити, надається право виконання перевірок діяльності не тільки промислових, сільськогосподарських, транспортних, торговельних і інших підприємств, але і банків, страхових компаній, інвестиційних і пенсійних фондів і інших видів бізнесу.

Слід відмітити, що Четверта і Сьома Директиви гармонізували розуміння таких базових категорій, як консолідована звітність, дохід, висвітлили питання мінімальної додаткової інформації в примітках. Це прискорило розвиток звітності в багатьох країнах ЄС, а також вплинуло на організацію бухгалтерського обліку.

Проте успіх зусиль гармонізації ЄС залишається спірним і широко обговорюється. Наприклад, спостерігається тенденція, що члени ЄС не намагаються дотримуватись директив ЄС. Певною мірою це є наслідком того, що директиви містять мінімальні найзагальніші правила. Вони не мають справи з цілим рядом важливих конкретних облікових питань.

У 1995 році ЄС прийняв новий підхід до гармонізації звітності, названий як "Нова стратегія звітності". Комісія оголосила, що потрібно рухатися в сторону складання звітності для лістингу в Сполучених Штатах і інших світових ринках в межах структури звітності ЄС. В рамках цієї стратегії підкреслювалося, що ЄС потрібно підсилити інтеграцію з МСФЗ, які пропонують найефективніше і швидке рішення проблем компаній, що діють на міжнародному рівні. Внаслідок цього, Четверта і Сьома Директиви були виправлені в 2003 році, щоб виключити неузгодженості між ними і IFRS.

Незважаючи на те, що всі концептуальні рамки намагаються бути подібними до міжнародних стандартів фінансової звітності, вони мають відмінні риси. Як вже зазначалося, це стосується мети надання звітності. Хоча IASB орієнтовані на широке коло споживачів, а FASB орієнтовані на інвесторів, обидві концептуальні рамки вбачають за головну мету фінансових звітів їх корисність для прийняття рішень. При цьому невирішеним є питання про те чи буде таке рішення на користь суспільним інтересам. Обидві концептуальні основи пропонують якісні характеристики фінансової звітності. Але у них не визначено пріоритетність. Крім того виникають проблеми з перекладом. Наприклад, IAS містить термін Income тоді як SFAC Revenue, Gain. При визначенні витрат в IAS використовується термін Expense, тоді як в SFAC поряд з цим вживається термін Loss. Ці розходження свідчать про нерозробленість термінологічного апарату бухгалтерського обліку як науки. Крім зазначеної суб'єктивної причини, на це явище мають вплив об'єктивно різні філологічні середовища. Це вдало проілюстровано в публікаціях зарубіжних авторів [9, 3] на прикладі терміну true and fair view (достовірне відображення).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Концептуальна рамка повинна дати відповіді на питання:

- 1) для чого призначений бухгалтерський облік?
- 2) хто є користувачами бухгалтерської інформації?
- 3) в яких бухгалтерських звітах мають потребу користувачі?
- 4) якими повинні бути звіти за концептуальним змістом і форматом?
- 5) згідно з яким принципам вони повинні складатися?

Еволюція європейського регулювання полягала в тому, щоб наблизити національні законодавства до директив. Враховуючи обмежені результати, одержані внаслідок цього, новий європейський підхід був підходом визнання IFRS.

Бухгалтерський облік не може мати універсальної концептуальної рамки, оскільки відповіді на ці питання обумовлені історією і морально-культурними цінностями народу. Американська концептуальна рамка пристосована до економічної і фінансової ситуації в США, і тільки до цього контексту була задумана. Проте сили фінансової глобалізації штовхають через IASC до американізації обліку і його теоретичних основ. Жодна країна не зуміє уникнути їх впливу.

Зважаючи на вищезазначене, теорія бухгалтерського обліку повинна вивчатись паралельно із набуттям професійних навиків. На жаль, в деяких університетах США та Західної Європи теорія бухгалтерського обліку є тільки факультативом або складовою інших курсів.

Список використаної літератури:

1. *Abbott L.J., Parker S., Peters G.F., Rama D.V.* Audit, Nonaudit, and Information TecLee T.A. The FASB and Accounting for Economic Reality // Accounting and the Public Interest, Volume 6, 2006 – P. 1-21.
2. *Bárková D.* Dočkáme se jediného koncepčního rámce účetnictví? // Účetní výkaznictví v čraimplementace IFRS do výuky. Sborník pedagogické konference. – Praha. – 26 listopadu 2005. – 208 s. – S. 60-71.
3. *Colasse B.* Harmonisation comptable internationale // Colasse Bernard. Encyclopédie de Comptabilité, Contrôle de Gestion et Audit. – Paris “Ekonomica”, 2000. – 1328 p. – P. 757-769.
4. *Collins D.L., Pasewark W.R., Strawser J.R.* Characteristics Influencing Perceptions of Accounting Pronouncement Quality // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 16 No. 2 June 2002. – P. 137-151.
5. *Elliott R.K.* A Perspective on the Proposed Global Professional Credential // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 15 No 4 December 2001. – P. 359-372.
6. *Hall T.W., Hunton J.E., Pierce B.J.* Sampling Practices of Auditors in Public Accounting, Industry, and Government // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 16 No. 2 June 2000. – P. 125-136.
7. *Hunton J.E.* Blending Information and Communication Technology with Accounting Research // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 16 No. 1 March 2002. – P. 55-67
8. *Chen C., Jones K.T., McIntyre D.D.* A Reexamination of the Factors Important to Selection of Accounting as a Major // Accounting and the Public Interest, Volume 5, 2005. – P. 14-31.
9. *Klee L.* Image fidèle et représentation comptable // Colasse Bernard. Encyclopédie de Comptabilité, Contrôle de Gestion et Audit. – Paris “Ekonomica”, 2000. – 1328 p. – P. 781-792.
10. *Largay III J.A.* Lessons from Enron // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 16 No. 2 June 2002. – P.153-156.
11. *Macintosh N.B.* Accounting – Truth, Lies, or "Bullshit"? A Philosophical Investigation // Accounting and the Public Interest, Volume 6, 2006 – P. 22-36.
12. *Schipper K.* Principles-Based Accounting Standards // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 17 No. 1 March 2003 – P. 61-72.
13. *Shapiro B.P.* Accounting Science's Contribution to the Corporate Governance and Executive Accountability Problem // Accounting and the Public Interest, Volume 6, 2006. – P. 51-69.
14. *Zeff S.A.* “Political” Lobbying on Proposed Standards: A Challenge to the IASB // American Accounting Association Accounting Horizons Vol. 16 No. 1 March 2002. – P. 43-54.
15. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ тм): Ч. 1. – К.: ПП “Видавництво “Фенікс”, 2005. – 1278 с.

ЧИЖЕВСЬКА Людмила Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік як професійна діяльність;
- методика викладання облікових дисциплін